

- NACRT -

**LOKALNI PLAN
ZA UNAPREĐENJE SOCIJALNE INKLUZIJE - RAZVOJ
LOKALNIH USLUGA SOCIJALNE ZAŠTITE
U GLAVNOM GRADU - PODGORICI**

2014 - 2018

SADRŽAJ

UVOD.....	3
DEFINISANJE POJMOVA.....	4
METODOLOGIJA.....	7
POSTOJEĆE STANJE	8
DEMOGRAFSKI PODACI GLAVNOG GRADA - PODGORICE.....	8
INSTITUCIJE NA LOKALNOM NIVOU KOJE PRUŽAJU SOCIJALNE USLUGE.....	10
VIZIJA I MISIJA	18
PRIORITETNE CILJNE GRUPE I KLJUČNA PROBLEMSKA PODRUČJA/PITANJA	19
ANALIZA STANJA U ODNOSU NA PRIORITETNE CILJNE GRUPE	20
AKCIONI PLAN.....	29
PLAN PRIKUPLJANJA SREDSTAVA.....	37
PLAN PRAĆENJA SPROVOĐENJA I PROCJENE USPJEŠNOSTI.....	38
PLAN KOMUNIKACIJE SA JAVNOŠĆU	38

UVOD¹

Socijalna isključenost, kao jedan od glavnih problema savremenog društva, podrazumijeva nedostatak društvenih veza i moći, dezintegriranost, marginalizaciju, društvenu otuđenost i nepovoljan položaj u političkom, ekonomskom i socijalnom smislu. Socijalna isključenost se može operacionalizovati na tri elementa: nezaposlenost (marginalizacija na tržištu rada), siromaštvo i socijalna izolacija. Različiti sastavni elementi socijalne isključenosti utiču jedan na drugi, stvarajući spiralu nesigurnosti koja završava stalnim i višestruko uskraćujućim okolnostima. U takvim okolnostima ne razvija se kompetitivnost tih pojedinaca, niti iskorišćavanje njihovih sposobnosti, što u značajnoj mjeri utiče na kompetitivnost samog sistema.²

U Crnoj Gori su usvojene različite strategije i akcioni planovi na nivou države koji se bave grupama koje su trenutno ili potencijalno socijalno ugrožene, ili se bave posebnim temama vezanim za socijalnu inkluziju. Kako je dosadašnji sistem socijalne zaštite bio prvenstveno usmjeren ka novčanim davanjima, to je opšta ocjena da su u Crnoj Gori usluge u zajednici nedovoljno razvijene. Ovo se prvenstveno odnosi na usluge koje podržavaju ostanak korisnika u porodičnom okruženju: dnevni boravci za djecu sa smetnjama u razvoju, dnevni boravci i klubovi za stara lica, prihvatilišta i prihvatne stanice, sigurne kuće za žrtve zlostavljanja i trgovine ljudima, kapaciteti za privremeni smještaj starih, stanovanje uz podršku za odrasla lica sa invaliditetom, djecu i mlade bez roditeljskog staranja po prestanku smještaja. Takođe, u procesu reforme došlo se do zaključka da je važno decentralizovati proces donošenja odluka u ovoj oblasti i razviti lokalne planove i usluge koji će biti lakše dostupni korisnicima, prilagođeni njihovim potrebama i situaciji u samim lokalnim zajednicama tj. društvu. Kao bitan segment istakla se i potreba za pluralizacijom i diversifikacijom pružaoca socijalnih usluga, te je kao veoma važna prepoznata uloga organizacija civilnog društva i izgradnja partnerstava na lokalnom nivou. Otuda je jedan od ključnih zadataka reforme u oblasti socijalne politike i uspostavljanje povjerenja između vladinog i nevladinog - profitnog i neprofitnog sektora sa ciljem da se izgradi sistem mješovite socijalne politike u kojem bi svi sektori imali ravnopravne uloge.

Polaznu osnovu za izradu Lokalnog plana za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici čine relevantni usvojeni nacionalni strateški dokumenti: Strategija razvoja socijalne i dječje zaštite u Crnoj Gori (2013-2017) kao osnovni dokument za uključivanje lokalne samouprave u ukupnu reformu sistema socijalne i dječje zaštite kojim lokalna samouprava u ovoj oblasti dobija novu i daleko značajniju ulogu i Zakon o socijalnoj dječjoj zaštiti ("Službeni list Crne Gore, broj 27/2013) koji se zasniva na principima uvažavanja integriteta i dostojanstva korisnika socijalne i dječje zaštite, zabrane

¹ Izrazi koji se u ovom dokumentu koriste za fizička lica u muškom rodu podrazumijevaju iste izraze u ženskom rodu.

² G. Ćeranić, „Socijalna isključenost i karakter kompetitivnosti društvenog sistema”

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici

diskriminacije, informisanja korisnika, individualnog pristupa, aktivnog učestvovanja korisnika u kreiranju, izboru i korišćenju prava iz socijalne i dječje zaštite, uvažavanja najboljeg interesa korisnika, prevencije institucionalizacije i dostupnosti usluga u najmanje restriktivnom okruženju, pluralizma usluga i pružaoca usluga, partnerstva i udruživanja različitih nosilaca djelatnosti i programa i transparentnosti.

Osnovni cilj Lokalnog plana za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite jeste da predložene mjere omoguće efikasno pružanje usluga građanima i osiguraju da su one dostupne svima. Planiranjem na lokalnom nivou i uspostavljanjem socijalnih usluga u zajednici odgovoriće se na potrebe ranjivih grupa i doprinijeti njihovoj većoj socijalnoj uključenosti i poboljšanju kvaliteta života.

Ovaj strateški dokument rađen je uz podršku kancelarije UNDP-ja u Crnoj Gori, a u sklopu projekta „Reforma sistema socijalne i dječje zaštite – Unapređenje socijalne inkluzije“, koji sprovodi UNDP CO Crna Gora sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja, Ministarstvom prosvjete i UNICEF-om, a koji je podržan od strane Delegacije Evropske Unije kroz IPA fondove 2010.

Nakon usvajanja Lokalnog plana za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici, Glavni grad i organizacije koje se bave socijalnom zaštitom i staranjem će imati dokument koji će činiti dostupnim fondove socijalne zaštite kod domaćih i međunarodnih donatora.

DEFINISANJE POJMOVA

Socijalna isključenost je proces u kojem se određene grupe dovode na margine društva, dok povezanost pojedinca i zajednice slabi, i što je više obilježja po kojima je osoba isključena, ona postaje ranjivija. Socijalnu isključenost karakterišu tri prepoznatljiva elementa: nezaposlenost (marginalizacija na tržištu rada), siromaštvo i socijalna izolacija.

Socijalno isključeni pojedinci i grupe teže dolaze do obrazovanja, posla, mogućnosti za zaradu, kao i do socijalnih i drugih mreža koje postoje unutar lokalnih zajednica. Siromaštvo i socijalna isključenost su u uzročno - posljedičnoj vezi, odnosno, između njih je dvosmjerni proces. Osobe koje žive u siromaštvu su često marginalizovane i isključene iz učešća u različitim aktivnostima (ekonomskim, kulturnim i društvenim) koje su norma za druge ljude, dok njihov pristup fundamentalnim ljudskim pravima može biti ograničen.

Socijalna integracija-inkluzija predstavlja "proces međusobnog povezivanja pojedinaca ili društvenih grupa i njihovog uklapanja u neku veću, relativno skladnu društvenu cjelinu". U praksi se socijalno uključivanje često izjednačava sa pojmom socijalne integracije. Svako socijalno odgovorno društvo nastoji da definiše mjere za smanjenje nivoa socijalne isključenosti i stvori ambijent za uključivanje socijalno isključenih u društveni život. Društvene institucije treba da pruže pojedincima i društvenim grupama koje su izložene riziku od socijalne isključenosti mogućnosti za sticanje prilika i resursa koji su nužni za puno sudjelovanje u privrednom, društvenom i kulturnom životu, kao i za uživanje u životnom standardu i dobrobiti koji se smatraju normalnim u društvu u kojem žive.³

Usluge u oblasti socijalne zaštite: pojam usluga u oblasti socijalne zaštite definisan je Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti ("Službeni list Crne Gore, broj 27/2013).

Zakonom su prepoznate sljedeće grupe usluga:

- procjena i planiranje
- podrška za život u zajednici
- savjetodavno-terapijska i socijalno-edukativna usluga
- smještaj
- neodložne intervencije i
- druge usluge.

Usluge procjene i planiranja obavlja Centar za socijalni rad i one obuhvataju: procjenu stanja, odnosno potreba, snaga i rizika korisnika i drugih lica značajnih za korisnika, procjenu staralaca, hranitelja, usvojlaca i lica kojem je dijete povjereno na njegu, vaspitanje i obrazovanje i izradu individualnog ili porodičnog plana pružanja usluga i drugih procjena i planova.

Usluge podrške za život u zajednici obuhvataju aktivnosti koje podržavaju boravak korisnika u porodici ili neposrednom okruženju kao što su:

- dnevni boravak
- pomoć u kući
- stanovanje uz podršku
- svratište
- personalna asistencija

³ Joint Report on Social Inclusion 2003. European Commission

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici

- tumačenje i prevođenje na znakovni jezik i
- druge usluge podrške za život u zajednici.

Savjetodavno - terapijske i socijalno - edukativne usluge obuhvataju:

- savjetovanje
- terapiju
- medijaciju
- SOS telefon i
- druge usluge s ciljem prevazilaženja kriznih situacija i unaprjeđivanja porodičnih odnosa.

Usluge smještaja su:

- porodični smještaj-hraniteljstvo
- porodični smještaj
- smještaj u ustanovu socijalne i dječje zaštite
- smještaj u prihvatilište.

Navedene usluge obavlja pružalac usluge socijalne i dječje zaštite – ustanova, udruženje, preduzetnik, privredno društvo i fizičko lice, za koju organ državne uprave nadležan za poslove socijalnog staranja utvrdi da ispunjava uslove za obavljanje djelatnosti i izda licencu. Zakon predviđa i propisivanje minimalnih standarda za pružanje usluga socijalne i dječje zaštite i postupak za dobijanje licence za organizacije i stručne radnike iz oblasti socijalne i dječje zaštite, zatim postupak akreditacije programa obuke, odnosno programa pružanja usluga, u kom se ocjenjuje da li program obuke, odnosno program pružanja usluga, ispunjava utvrđene standarde za akreditaciju.

Zakonom je predviđena mogućnost nabavke usluga socijalne i dječje zaštite kroz postupak javne nabavke, javnim pozivom ili javno-privatnim partnerstvom. Sredstva za obavljanje djelatnosti socijalne i dječje zaštite obezbjeđuju se u budžetu države i budžetu opštine, kao i vršenjem djelatnosti pružalaca usluga. Sredstva za usluge socijalne i dječje zaštite obezbjeđuju se i putem učešća korisnika, odnosno njihovih srodnika koji su dužni da ih izdžavaju, donacija, poklona, zavještanja, legata, osnivanjem zadužbina i fondacija i dr.

METODOLOGIJA

Ovaj dokument rađen je po jedinstvenoj metodologiji kancelarije UNDP-ja u Crnoj Gori, koja je, u sklopu projekta „Reforma sistema socijalne i dječje zaštite – Unapređenje socijalne inkluzije“, podržala izradu sličnih dokumenata i u drugim lokalnim samoupravama.

Za potrebe izrade Lokalnog plana za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite formirana je Radna grupa koju su činili predstavnici relevantnih institucija i organizacija koje pružaju usluge grupama koje su socijalno isključene ili u riziku da to budu:

- Lokalna samouprava (4)
- Crveni krst Crne Gore (1)
- Centar za socijalni rad Podgorica (2)
- Zavod za zapošljavanje Crne Gore - Biro rada Podgorica (1)
- Dom zdravlja Podgorica (1) i
- NVO Centar za prava djeteta Crne Gore (1)

U cilju izrade Lokalnog plana, prikupljeni su podaci o stanju vezanom za socijalne usluge u Glavnom gradu Podgorici i urađena situaciona analiza. Prikupljanje podataka bilo je usmjereno na:

- ključne elemente nacionalnih strategija koje prepoznaju potrebu za razvojem socijalnih usluga u oblasti socijalne inkluzije marginalizovanih grupa
- prepoznavanje i uključivanje socijalnih aktera koji su pružaoci socijalnih usluga ili imaju potencijal da to budu, kao i onih socijalnih aktera koji mogu da podrže razvoj i održivost socijalnih usluga na nacionalnom i lokalnom nivou
- dobijanje osnovnog pregleda organizacijskih kapaciteta, pokrenutih socijalnih usluga i programa koji imaju potencijal da prerastu u socijalne usluge u lokalnoj zajednici
- ostvarenu saradnju i partnerstva u lokalnoj zajednici
- preporuke socijalnih aktera u odnosu na razvoj usluga, korisničke grupe i druge aktere
- definisanje prioriteta i potencijalnih korisničkih grupa.

Parametar za procjenu sadašnjeg nivoa razvijenosti programa i socijalnih usluga namijenjenih marginalizovanim grupama, predstavljali su i standardi koje svaka usluga treba da zadovolji: strukturni i funkcionalni, kao i usklađenost sa ključnim principima EU prakse u oblasti socijalnih usluga i mehanizama socijalnog uključivanja:

- usklađenost usluga sa potrebama
- decentralizacija usluga
- raznolikost pružalaca usluga
- efektivnost i efikasnost usluga
- javnost rada i pouzdanost usluge
- kvalitet usluge (mehanizmi prepoznavanja dobre prakse i prilagodljivosti).

Sa ciljem uključivanja socijalnih aktera - pružaoca socijalnih usluga, u izradu ovog dokumenta, kao i radi prikupljanja podataka i definisanja prioriternih i potencijalnih korisničkih grupa, održana su dva kruga konsultativnih sastanaka sa predstavnicima lokalnih institucija i organizacija i na osnovu izrečenih stavova i definisanih kriterijuma određene prioritete ciljne grupe Lokalnog plana.

POSTOJEĆE STANJE

Demografski podaci Glavnog grada - Podgorice

Glavni grad - Podgorica sa gradskim opštinama Golubovci i Tuzi, po popisu urađenom 2011.godine ima 185.937 stanovnika, što je 30.0% ukupnog broja stanovnika u Crnoj Gori. Gradska opština Tuzi ima 4.857 stanovnika, dok broj stanovnika u gradskoj opštini Golubovci iznosi 3.122.

Po prostorno-demografskoj analizi Glavni grad - Podgorica pripada tipu područja visoke koncentracije, sa gustinom naseljenosti od 129 stanovnika na km² u 2011.godini, što je znatno više od nacionalnog prosjeka (44.9). U strukturi ukupnih domaćinstava (57. 346 domaćinstava) u Podgorici su najviše zastupljena domaćinstva sa 4 člana (25,2%). Prosječan broj članova po domaćinstvu je 3.5 (u gradskom području 3.4, u ruralnom 3.9) sa tendencijom opadanja.

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici

Od ukupnog broja stanovnika, muškog pola je 90.614 (48.73%), a ženskog 95.323 (51.27%). U gradskom/urbanom dijelu opštine živi 143.131 stanovnika, što je 76.97% , dok ostatak 26.001 tj. 13.98% živi van gradske sredine.⁴

Prosječna starost stanovništva Crne Gore je 37 godina, od čega ne odstupa značajno ni Glavni grad - Podgorica, u kojem je prosječna starost 35.7 godina. Žene u Glavnom gradu imaju u prosjeku 36.8, a muškarci 34.5 godina, što je takođe blisko stanju na nacionalnom nivou (gdje žene u prosjeku imaju 38, a muškarci 36 godina).

U gradskim naseljima Glavnog grada prosječna starost stanovnika je 35.3 godina, a u ostalim van gradskim sredinama je 37.5 godina (vidi tabelu).

	Ukupno	muško	žensko	gradsko	ostalo
Podgorica	35.7	34.5	36.8	35.3	37.5

Tabela: Prosječna starost stanovništva u Glavnom gradu Podgorici, popis 2011⁵

Prema podacima popisa iz 2011.godine, u Glavnom gradu živi 10.7% stanovnika starosti od 65 i više godina.

Popisom stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. godine, po prvi put su se prikupljali podaci o postojanju smetnji u obavljanju svakodnevnih aktivnosti⁶. Lica koja imaju smetnje pri obavljanju svakodnevnih aktivnosti su lica koja imaju praktična ograničenja u izvođenju ili učestvovanju u različitim aktivnostima. Ova grupa uključuje lica koja doživljavaju ograničenja u osnovnim funkcionalnim aktivnostima, kao što su hod, sluh, vid itd., čak i ako je ograničenje bilo poboljšano upotrebom pomagala ili uz podršku okoline. Prema istraživanju MONSTAT-a, u Crnoj Gori od ukupnog broja stanovnika, 11% ima poteškoće pri obavljanju svakodnevnih aktivnosti zbog dugotrajne bolesti, invalidnosti ili starosti.

⁴ MONSTAT, Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Crnoj Gori 2011.god. „Stanovništvo Crne Gore prema polu, tipu naselja, nacionalnoj, odnosno etničkoj pripadnosti, vjeroispovijesti i maternjem jeziku po opštinama u Crnoj Gori”

⁵ MONSTAT, Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Crnoj Gori 2011. god. “Stanovništvo prema starosti, polu i tipu naselja po opštinama, kao i najčešća imena u Crnoj Gori”

⁶ „Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Crnoj Gori 2011. godine, Stanovništvo koje ima smetnje u obavljanju svakodnevnih aktivnosti, po opštinama u Crnoj Gori.“

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici

U Glavnom gradu ima 18.573 stanovnika tj. 10.0% lica sa smetnjama u obavljanju svakodnevnih aktivnosti⁷. Od toga 8.675 tj. 4.7% ima smetnje sa kretanjem, 2.032 tj. 1.1% sa sluhom, 3.591 tj. 1.9% sa vidom, 1.539 tj. 0.8% sa pamćenjem, koncentracijom ili sporazumjevanjem i 8.136 tj. 4.4% ima ostale teškoće.

U pogledu starosne strukture stanovništva koje ima smetnje pri obavljanju svakodnevnih aktivnosti u Glavnom gradu, slika je sljedeća:

Ukupan broj	Ispod 15 godina	Od 15 do 29 godina	Od 30 do 49 godina	Od 50 do 64	Od 65 do 84 godine	Od 85 i više godina	Nepoznato
18.573	426	658	2.921	6.437	7.426	679	26

Tabela: Starosna struktura stanovništva koje ima smetnje pri obavljanju svakodnevnih aktivnosti u Glavnom gradu

Svi gore navedeni podaci važni su za bolje sagledavanje stanja ukupnih potreba stanovnika Glavnog grada i planiranje usluga koje će moći da obuhvate sve prioritetne kategorije.

Institucije na lokalnom nivou koje pružaju socijalne usluge

Sekretarijat za socijalno staranje

Nadležnosti lokalne samouprave u oblasti socijalne i dječje zaštite definisane su Zakonom o lokalnoj samoupravi, Zakonom o Glavnom gradu, Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti i Statutom Glavnog grada.

Odlukom o organizaciji i načinu rada uprave Glavnog grada – Podgorice, socijalnom politikom, odnosno socijalnim staranjem, bavi se poseban organ uprave: Sekretarijat za socijalno staranje. Kao organizaciona jedinica, u okviru Sekretarijata, funkcioniše Kancelarija za prevenciju bolesti zavisnosti.

⁷ MONSTAT, Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Crnoj Gori 2011. godine

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici

Odlukom o oblicima socijalne i dječje zaštite, utvrđuju se oblici socijalne i dječje zaštite čije ostvarivanje obezbjeđuje Glavni grad - Podgorica, korisnici i obim ostvarivanja utvrđenih oblika zaštite, uslovi i postupak za njihovo ostvarivanje i druga pitanja iz ove oblasti. Visina i obim ostvarivanja oblika socijalne i dječje zaštite utvrđenih ovom Odlukom određuju se u zavisnosti od sredstava Budžeta Glavnog grada, opredjeljenih za te namjene.

U 2012. godini Sekretarijat za socijalno staranje realizovao je:

- *Pomoć i njegu u kući* posredstvom Sekretarijata za socijalno staranje koristilo je oko 90 starih lica, a realizacijom partnerskog projekta "Njega starih lica" koji se jednim dijelom finansira iz budžeta Glavnog grada, u saradnji sa NVO Caritas i Zavodom za zapošljavanje Crne Gore obuhvaćeno je oko 250 građana.
- *Pravo na jednokratnu novčanu pomoć* ostvarilo je 1.704 lica. Iznos pomoći se kretao od 50.00 € do 150.00 €.
- *Besplatni dnevni obrok* koristilo je 226 porodica sa ukupno 500 obroka dnevno, od čega je 130 obroka redovno dostavljano na kućnu adresu.
- *Pravo na poklon pakete za novorođenčad* ostvarilo je 2.246 beba.
- *Pravo na novčanu pomoć za kupovinu udžbenika i školskog pribora*, u iznosu od po 50 €, ostvarilo je 1.486 djece osnovnoškolskog uzrasta.
- *Pravo na odmor i rekreaciju djece* u JU "Dječji savez" koristilo je 280 djece osnovnoškolskog uzrasta.
- *Za rješavanje stambenih pitanja lica u stanju socijalne potrebe* dato je na korišćenje 40 stambenih jedinica.

Budžetom Glavnog grada Podgorice za 2012.godinu za aktivnosti Sekretarijata za socijalno staranje opredijeljeno je 1.320.713,22 €.

Pored Sekretarijata, poslovima u oblasti socijalne zaštite bave se i javne ustanove čiji je osnivač Glavni grad: Javna ustanova za brigu o djeci „Dječji savez“ - Podgorica i Javna ustanova za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci -Podgorica.

Sekretarijat za socijalno staranje u realizaciji redovnih aktivnosti i poslova ostvaruje značajnu saradnju sa domaćim i međunarodnim institucijama i organizacijama.

Javna ustanova za brigu o djeci „Dječji savez“ - Podgorica

Javna ustanova za brigu o djeci „Dječji savez“ Podgorica obavlja aktivnosti kao što su obezbjeđivanje smještaja i ishrane u dječjim odmaralištima, sportsko rekreativne, kulturno zabavne i vaspitno obrazovne aktivnosti djece do 15 godina starosti. Ustanova stvara uslove u kojima će dijete biti pristupačna uspješna ostvarenja u kulturi, umjetnosti, sportu i drugim područjima života putem bogate i raznovrsne ponude sadržaja i aktivnosti za djecu. Budžetom Glavnog grada Podgorice za 2012.godinu za potrebe Javne ustanove za brigu o djeci „Dječji savez“ opredijeljeno je 235.651,60 €.

Javna ustanova za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci – Podgorica

Javna ustanova za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci obavlja poslove tercijarne zaštite, tretmana, rehabilitacije i resocijalizacije korisnika psihoaktivnih supstanci. Ustanova obezbjeđuje socijalnu zaštitu korisnika u cilju smanjenja psihofizičkih posljedica usljed dugotrajne upotrebe psihoaktivnih supstanci kroz psihosocijalnu rehabilitaciju, socijalnu reintegraciju u zajednici na ovaj način rehabilitovanih korisnika psihoaktivnih supstanci, okupacioni tretman (radna terapija) i druge mjere iz domena tercijarne zaštite korisnika psihoaktivnih supstanci u cilju unapređenja mentalnog zdravlja. Budžetom Glavnog grada Podgorice za 2012.godinu za potrebe Javne ustanove za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci opredijeljeno je 468.988,70 €.

Javna ustanova Centar za socijalni rad za opštine Podgorica, Cetinje, Danilovgrad i Kolašin

Javna ustanova Centar za socijalni rad za opštine Podgorica, Cetinje, Danilovgrad i Kolašin⁸ u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti obavlja poslove socijalne zaštite koji se odnose na: materijalno obezbjeđenje porodice, ličnu invalidninu, dodatak za njegu i pomoć drugog lica, zdravstvena zaštita i jednokratnu novčanu pomoć i prava iz dječje zaštite: naknada za novorođeno dijete, dodatak za djecu, troškovi ishrane u predškolskim ustanovama, pomoć za vaspitanje i obrazovanje djece i mladih sa posebnim obrazovnim potrebama, refundacija naknade zarade i naknada zarade za porodijsko, odnosno roditeljsko odsustvo, naknada po

⁸ U daljem tekstu CSR

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici

osnovu rođenja djeteta, refundacija naknade zarade i naknada zarade za rad sa polovinom punog radnog vremena. Takođe, CSR obavlja poslove starateljstva shodno Porodičnom zakonu ("Službeni list RCG", br.1/2007).

CSR pruža usluge u oblasti socijalne i dječje zaštite za područje od oko 229.444 stanovnika. Imajući u vidu da područje koje pokriva CSR obuhvata oko 1/3 od ukupnog broja stanovnika Crne Gore, dat je predlog za reorganizaciju CSR u Podgorici i otvaranje dva opštinska odjeljenja u GO Tuzi i GO Golubovci.

Poslovi iz nadležnosti CSR obavljaju se u okviru sektora, službi i odjeljenja:

- Sektor za socijalnu zaštitu i socijalni rad – Služba specijalizovanog socijalnog rada: zaštita djece bez roditeljskog staranja, zaštita djece iz porodica sa poremećenim odnosima, zaštita djece sa poremećajima u ponašanju, zaštita odraslih lica, duševnih bolesnika i lica društveno neprihvatljivog ponašanja, zaštita od nasilja i analitičko-istraživačke aktivnosti.
- Služba polivalentnog socijalnog rada: materijalno obezbjeđenje porodice, njega i pomoć drugog lica i lična invalidnina, povlastice za lica sa invaliditetom, jednokratne i trenutne novčane pomoći, odmor i rekreacija djece, humanitarne pomoći, poslovi socijalnog rada na zaštiti djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju, smještaj u ustanove socijalne zaštite.
- Sektor dječje zaštite: oprema za novorođeno dijete, dodatak za djecu, naknada po osnovu rođenja djeteta, naknada zarade za rad sa polovinom radnog vremena.

Obilazak terena se obavlja u timovima, a o nalazima izvještava odgovorni izvjestilac grupe.

Podaci o poslovima CSR za 2012. godinu:

- *Zaštita djece bez roditeljskog staranja*: na porodičnom smještaju nalazi se 94 djece i 36 punoljetnih, dok je pod starateljstvom 45 djece.
- *Zaštita djece iz porodica sa poremećenim odnosima*: evidentirane su 482 porodice sa poremećenim odnosima, a intenzivno je rađeno sa 298 djece.
- *Zaštita djece sa poremećajima u ponašanju*: evidentiran je 131 slučaj djece i mladih sa poremećajima u ponašanju, od čega je 6 djece zatečeno u skitnji i prosjačenju, 3 djevojčice su bile žrtve trafikinga i 3 djevojčice žrtve nasilja (seksualne zloupotrebe).
- *Materijalno obezbjeđenje porodice*: ovo pravo u Podgorici koristi 2.890 korisnika. Novčana sredstva izdvojena za korisnike MOP-a u 2012.godini su 3.276.350,91€.
- *Jednokratna novčana pomoć*: na osnovu rješenja CSR isplaćena je novčana pomoć u ukupnom iznosu od 263.950,00 €.
- *Lična invalidnina*: pravo na ličnu invalidninu ostvarilo je 18 korisnika.

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici

- *Pravo na njegu i pomoć drugog lica:* pravo na njegu i pomoć drugog lica ostvarilo je 170 korisnika, od čega trajno za 151 korisnika.
- *Prava lica sa invaliditetom na povlašćenu vožnju:* na evidenciji CSR u Podgorici se nalazi 505 korisnika ovog prava.
- *Dodatak za djecu:* riješeno je 2.433 zahtjeva za ukupno 6.745 djece.
- *Odmor i rekreacija djece:* za 309 djece korisnika materijalnog obezbijeđenja porodice i bez roditeljskog staranja obezbijeđeno je besplatno ljetovanje, za 92 djece besplatno zimovanje u dječjim odmaralištima.
- *Naknada za vrijeme porodiljskog odsustva:* podnijeto je 6.244 ovih zahtjeva. Za porodilje prijavljene na Birou rada Podgorica priznato je pravo na naknadu za 892 porodilje.
- *Pravo na zdravstveno osiguranje:* pravo na zdravstveno osiguranje koristilo je 390 lica.
- *Troškovi sahrane socijalno nezbrinutih lica:* na ime pogrebnih troškova isplaćeno je 35.901,35 € za 46 lica.
- *Vođenje evidencije o korisnicima:* CSR posjeduje jedinstvenu bazu podataka koja sadrži detaljan opis svakog slučaja i vrstu pomoći koju osoba dobija. Baza omogućava stvaranje posebnih izvještaja po zahtjevu Ministarstva.

CSR ostvaruje značajnu saradnju sa Caritasom Barske nadbiskupije, Crvenim krstom Glavnog grada, UNICEF-om, UNHCR-om kao i sa drugim nevladinim udruženjima sa teritorije Glavnog grada.

Specijalni zavod za djecu i omladinu s poremećajima u ponašanju „Ljubović“

Specijalni zavod za djecu i omladinu s poremećajima u ponašanju „Ljubović“⁹ je jedina ustanova socijalne i dječje zaštite u Crnoj Gori koja se bavi institucionalnom zaštitom, odnosno zbrinjavanjem, vaspitanjem i osposobljavanjem djece u sukobu sa zakonom. Kao posebna organizaciona jedinica u okviru Centra „Ljubović“ postoji prihvatna stanica koja je namijenjena prijemu djece koja u Centar „Ljubović“ dolaze po nalogu suda. Takođe u prihvatnoj stanici se pruža pomoć u smislu privremenog, kratkotrajnog smještaja i zbrinjavanja djece i mladih zatečenih u skitnji i bez nadzora roditelja ili drugih odraslih osoba dok se ne ostvari trajnije rješenje (povratak u svoju ili drugu porodicu, CSR ili na neki drugi način). Tokom 2012. godine u ovoj ustanovi boravilo je oko 200 djece i mladih.

⁹ U daljem tekstu Centar „Ljubović“

Javna ustanova Zavod „Komanski most“

Javna ustanova Zavod „Komanski most“ je ustanova za zbrinjavanje odraslih osoba sa ozbiljnim ograničenjima u socijalnom funkcionisanju zbog mentalnih teškoća ili drugih kombinovanih smetnji u razvoju. Zavod saraduje sa roditeljima, odnosno staraocima korisnika, organima starateljstva i drugim ustanovama socijalne i dječje zaštite. U zavodu je tokom 2012. godine boravilo 116 osoba.

Zavod za zapošljavanje Crne Gore - Biro rada Podgorica

Zavod za zapošljavanje Crne Gore¹⁰ vodi evidenciju o svim nezaposlenim licima. Kontakt sa nezaposlenima, odnosno prikupljanje podataka i trijaža, obavlja se u Birou rada. Trijaža predstavlja polaznu osnovu za usmjeravanje prijavljenih lica na usluge profesionalnog izbora, psihosocijalne i motivacijske podrške i osposobljavanja za rad. Teže zapošljiva lica uključuju se u proces profesionalne rehabilitacije i aktivne politike zapošljavanja (APZ), kao i u neke od socijalnih programa. Kriterijumi za korišćenje socijalnih programa u Birou rada su: objektivno čekanje na Birou rada (duže od 1 godine) i pripadnost jednoj od teško zapošljivih kategorija: povratnici iz zatvora, žrtve nasilja, psihički bolesnici, osobe sa invaliditetom, lica koja su u procesu tranzicije izgubila posao, lica preko 50 godina koja su ostala bez posla.

Takođe, ZZZCG i CSR međusobno saraduju u sprovođenju mjera socijalne uključenosti radno sposobnih korisnika materijalnog obezbjeđenja.

Do sada je u Birou rada Podgorica registrovano 7.776 nezaposlenih lica. Broj korisnika na Birou rada Podgorica koji spadaju u neku od kategorija teže zapošljivih varira, ali se sa sigurnošću može reći da se skoro 40% od ukupnog broja nezaposlenih može naći u nekoj od ovih kategorija. Takođe, u Podgorici je kao projekat ZZZCG, otvoren Centar za profesionalno informisanje i savjetovanje (CIPS) čija je misija unapređenje podrške profesionalnom usmjeravanju i stvaranje kvalitetnog servisa za pružanje savjetodavnih usluga u oblasti profesionalne orijentacije u Glavnom gradu - Podgorici.

¹⁰ U daljem tekstu ZZZCG

Javna zdravstvena ustanova Dom zdravlja Podgorica¹¹

Prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti, DZ je referentni centar primarne zdravstvene zaštite koji pruža ili omogućava podršku izabranom timu ili izabranom doktoru iz različitih oblasti zdravstvene zaštite, kao i u sprovođenju zdravstvene edukacije i obrazovanja o najčešćim zdravstvenim problemima i metodama njihove identifikacije, prevencije, kontrole i sl.

U DZ postoje i rade sljedeća savjetovaništa:

- *Pedijatrijsko savjetovanište za astmu*: u savjetovaništu se realizuju preventivni programi koji se tiču astme, namijenjeni djeci u ranoj fazi otkrivanja sindroma bolesti i ostaloj oboljeloj djeci.
- *Populaciono savjetovanište* u okviru kojeg postoje Savjetovanište za dijabetes i Savjetovanište za osteoporozu.
- *Savjetovanište za reproduktivno zdravlje* posebnu pažnju poklanja radu škole za trudnice, čiji je cilj adekvatna psihofizička priprema za porođaj.
- *Savjetovanište za mlade* radi u sklopu Studentske poliklinike i za cilj ima podizanje svijesti javnosti o štetnosti pušenja, prevenciju i smanjenje faktora rizika nastanka hroničnih oboljenja.

Takođe, u okviru DZ se sprovodi i *Metadonski program tretmana opijatske zavisnosti (MP)* kao program smanjenja štete nastale upotrebom droga.

Crveni krst Glavnog grada - Podgorice

Crveni krst Glavnog grada - Podgorice je sastavni dio jedinstvene organizacije Crvenog krsta Crne Gore. Crveni krst Glavnog grada djeluje u skladu sa načelima međunarodnog pokreta Crvenog krsta i Crvenog polumjeseca. Crveni krst Glavnog grada svoje aktivnosti vezane za socijalnu zaštitu sprovodi u skladu sa humanitarnom misijom i potrebama lokalne zajednice u kojoj djeluje, a na osnovu svojih raspoloživih kapaciteta i u saradnji sa lokalnom upravom i definisanim korisnicima.

Crveni krst Glavnog grada Podgorice realizuje sljedeće aktivnosti:

¹¹ U daljem tekstu DZ

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici

- Psihosocijalna djelatnost: program brige o starima i socijalna djelatnost
- Zdravstvena djelatnost: prva pomoć i dobrovoljno davalaštvo
- Podmladak i omladina (aktivno angažovanje mladih).

Kroz razna materijalna davanja i psihosocijalnu podršku pomaže i samohranim roditeljima i ženama u socijalnom riziku.

Organizacije civilnog društva na loklanom nivou koje pružaju socijalne usluge

Prema Zakonu o nevladinim organizacijama ("Službeni list CG", broj 39/11) organizacije civilnog društva obuhvataju širok pojam u koji spadaju udruženja građana, vjerski bazirane organizacije, Crveni krst, nevladine organizacije itd. Podaci o nevladinim organizacijama registrovanim na teritoriji Crne Gore upisani su u Registar nevladinih organizacija Ministarstva unutrašnjih poslova Vlade Crne Gore. Prema elektronskom registru, na teritoriji Glavnog grada registrovano je oko 2.500 udruženja, fondacija i stranih nevladinih organizacija, od čega je oko 700 registrovanih organizacija koja se bave pitanjima iz domena socijalne zaštite osjetljivih grupa.

Sa ciljem unaprijeđenja socijalnih usluga namijenjenih osjetljivim kategorijama aktivno učešće u radionicama i konsultacijama tokom izrade Lokalnog plana za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj usluga socijalne zaštite Glavnog grada uzele su sljedeće nevladine organizacije: Centar za prava djeteta Crne Gore, Djeca prije svega, Prvo udruženje roditelja djece i omladine sa posebnim potrebama, Udruženje roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju „Staze“, Udruženje roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju „Pružite nam šansu“, Udruženje roditelja djece sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“, Forum MNE, Fondacija za stipendiranje Roma, Korak po korak, Sigurna ženska kuća, Institut Alternativa, 4life, YIHR Podgorica Inicijativa mladih za ljudska prava, Asocijacija za demokratski prosperitet – Zid, Juventas, Mladi Vama, Društvo za borbu protiv SIDE Crne Gore – CAZAS, Prima, LGBT Forum "Progres", Preporod, SOS telefon: SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica, Crnogorski ženski lobi, Ženska akcija, NOVA Centar za feminističku kulturu, Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore UMHCG, Savez slijepih Crne Gore, Savez organizacija gluvih i nagluvih Crne Gore, Centar za antidiskriminaciju Ekvista, Udruženje paraplegičara Crne Gore, Gerontološko društvo Crne Gore, Savez udruženja penzionera Crne Gore, Institut za socijalnu inkluziju i dr.

Važno je istaći da ovo nije finalna lista pružaoca usluga i da pored gore navedenih organizacija u Glavnom gradu postoji značajan broj aktivnih i u zajednici prepoznatih organizacija civilnog društva koje se bave pitanjima socijalne inkluzije ranjivih kategorija stanovništva, a čiji je rad takođe prepoznat i vrednovan u zajednici.

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici

Programske aktivnosti koje realizuju organizacije civilnog društva finansiraju se iz sredstava opredijeljenih Budžetom Glavnog grada, Budžetom Države i iz drugih domaćih i međunarodnih izvora finansiranja.

Budžetom Glavnog grada - Podgorice za 2012. godinu je nakon Konkursa za dodjelu sredstava nevladinim organizacijama po zaključenim ugovorima o dodjeli sredstava na osnovu javnog konkursa dodijeljeno 23.868,44 €, dok je opštinskoj organizaciji Crvenog krsta dodijeljeno je 60.000 €.

Treba takođe istaći i da veliki broj postojećih organizacija i programa ima problem u obezbjeđivanju kontinuiteta u svom radu i pružanju usluga, osim na mali broj zaposlenih, uglavnom se oslanjaju na rad svojih volontera i članova.

VIZIJA I MISIJA

VIZIJA
<i>GLAVNI GRAD - PODGORICA AKTIVNO KREIRA I SPROVODI SOCIJALNU POLITIKU I SOCIJALNU ZAŠTITU SA CILJEM UNAPREĐENJA SOCIJALNE INKLUZIJE I SIGURNOSTI ŽIVOTA U ZAJEDNICI SVIH GRAĐANA.</i>
MISIJA
<i>POVEĆANJE NIVOA SOCIJALNE UKLJUČENOSTI DJECE, OSOBA SA INVALIDITETOM, STARIH LIČA, ŽRTAVA NASILJA, MLADIH U RIZIKU I NJIHOVIH PORODICA I MATERIJALNO UGOŽENIH KATEGORIJA STANOVNIŠTVA KROZ RAZVOJ I PRUŽANJE USLUGA U NAJBOLJEM INTERESU POJEDINACA I NJIHOVIH PORODICA, ZASNOVANO NA PARTNERSTVU JAVNOG, PRIVATNOG I CIVILNOG SEKTORA.</i>

PRIORITETNE CILJNE GRUPE I KLJUČNA PROBLEMSKA PODRUČJA/PITANJA

Na sastancima Radne grupe prilikom pripreme za izradu Lokalnog plana definisani su kriterijumi za određivanje prioriternih ciljnih grupa koje će biti obuhvaćene ovim Lokalnim planom. Tokom izrade Lokalnog plana organizovana su i dva kruga konsultativnih sastanaka sa predstavnicima organizacija i institucija koje se bave pitanjima ranjivih grupa. U listu prioriternih grupa uključeni su prvenstveno korisnici socijalne zaštite (sva lica koja su u toku izvještajne godine jednom ili više puta koristila određene oblike, mjere ili usluge Sekretarijata za socijalno staranje i CSR), a pored njih u prioriternne grupe svrstane su i one koje spadaju u takozvane „ranjive“ grupe.

Definisanje prioriternih ciljnih grupa urađeno je na osnovu izabranih kriterijuma:

- stepena ugroženosti/ranjivosti ciljne grupe – što se vezuje za siromaštvo ali i ostale parametre koji dovode od isključenosti
- brojnosti ciljne grupe
- strukturi potreba ciljne grupe
- lokalnih kapaciteta i raspoloživih resursa – tj. procjene lokalnih kapaciteta da se odgovori na potrebe
- koliko systemska akcija doprinosi širenju mreže postojećih i ustanovljavanju novih socijalnih usluga
- nivoa zadovoljavanja potreba – efikasnosti i aktivnosti
- usklađenosti potencijalnih usluga sa prioritetima nacionalnih i drugih lokalnih strategija (sa posebnim osvrtom na Strategiju za smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti).

Pored ovih kriterijuma, pri izboru prioriternih grupa analizirana su i brojna istraživanja i izvještaji različitih organizacija.

Prioritetne grupe prepoznate u Glavnom gradu Podgorici su sljedeće:

- **Djeca**
- **Osobe sa invaliditetom**
- **Stara lica**

- **Žrtve nasilja**
- **Mladi u riziku i njihove porodice**
- **Materijalno ugrožene kategorije stanovništva.**

Treba napomenuti, da se u sklopu ovog Lokalnog plana nije pravila podjela po nacionalnoj pripadnosti, već se podrazumijeva da se mjere i aktivnosti, usmjerene na pružanje usluga grupama koje su socijalno ugrožene, odnose i na populaciju Roma i Egipćana, kao ranjivu kategoriju stanovništva.

Specifičan je i polazaj LGBT osoba zbog dominantnog društvenog neprihvatanja osoba različite seksualne orijentacije i rodnog identiteta. S tim u vezi, u Lokalnom planu nalaze se i aktivnosti koje korespondiraju sa potrebama LGBT osoba.

ANALIZA STANJA U ODNOSU NA PRIORITETNE CILJNE GRUPE

Djeca

Popis stanovništva 2011. godine, pokazao je da u Podgorici četvrtinu stanovništva čine djeca do 19 godina starosti.

Dob	0-4	5-9	10-14	15-19	0-19
Ukupno	12 955	12 250	12 630	13 122	50 957

Tabela : Struktura djece od 0 do 19 godina

Kao osnova za određivanje prioritetnih rizičnih kategorija djece u Glavnom gradu poslužio je *Lokalni plan za razvoj socijalnih usluga za djecu i mlade Glavnog grada – Podgorica 2009-2013*¹² koji je imao za cilj unapređenje socijalnih usluga i servisa za svu djecu sa

¹² Lokalni plan za razvoj socijalnih usluga za djecu i mlade Glavnog grada – Podgorica 2009-2013 urađen je u saradnji sa Centrom za prava djeteta Crne Gore, uz finansijsku podršku Save the children UK i EU , nije usvajan od strane Skupštine Glavnog grada – Podgorice.

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici

teritorije grada sa posebnim akcentom na servise i usluge za djecu bez roditeljskog staranja, djecu sa smetnjama u razvoju, djecu žrtve nasilja u porodici, djecu sa poremećajima u društvenom ponašanju i djecu kao zajedničku grupu.

Prema podacima CSR u Podgorici, u 83 hraniteljske porodice smješteno je 125 *djece bez roditeljskog staranja*. Ova djeca preko CSR ostvaruju prava shodno Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti i Porodičnom zakonu.

Sekretarijat za socijalno staranje Glavnog grada, u skladu sa Odlukom o oblicima socijalne i dječje zaštite obezbjeđuje sredstva za besplatan odmor i rekreaciju djece, poklon pakete za novorođenčad, jednokratnu novčanu pomoć najugroženijim porodicama i pojedincima, novčanu pomoć za kupovinu udžbenika i školskog pribora i druge vidove pomoći kroz saradnju sa drugim institucijama i organizacijama:

- u saradnji sa NVO Centar za prava djeteta Crne Gore pruža podršku hraniteljskim porodicama posredstvom jednokratnih novčanih pomoći, pomoći u nabavci školskog pribora, odmoru i rekreaciji djece, kao i subvencioniranju komunalnih usluga koje su u nadležnosti grada
- u saradnji sa NVO Centar za prava djeteta Crne Gore i CSR, realizuje uslugu socijalnog stanovanja u zaštićenim uslovima za djecu sa teritorije grada, u vidu stambenih jedinica (2) koje je Glavni grad opredijelio za ovu uslugu u septembru 2012.godine.

Ne postoje precizni podaci o broju *djece sa smetnjama u razvoju* u Glavnom gradu. Prema podacima dobijenim od NVO Udruženje roditelja djece sa smetnjama u razvoju, procjenjuje se da 7-10% stanovništva čine osobe sa smetnjama u razvoju. Prema evidenciji Centra za djecu sa posebnim potrebama DZ Podgorica, registrovano je 3.017 djece sa nekom od smetnji u psihomotornom razvoju.

U Podgorici ne postoji dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju, ali je pokrenuta inicijativa za njegovim osnivanjem. Osnivanje dnevnog centra za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju jedan je od strateških ciljeva u narednoj godini. U posljednje vrijeme sistem usluga iz različitih oblasti za djecu sa smetnjama u razvoju u Podgorici ne ostvaruje se samo u institucijama sistema, nego se i sve veći broj civilnih organizacija bavi pružanjem usluga za svoje korisnike.

Na nivou Glavnog grada ne postoje jasni statistički podaci koji bi svjedočili o problemu *nasilja nad djecom i među djecom*. Prema podacima CSR, tokom 2012. evidentirane su 482 porodice sa poremećenim odnosima, dok je stručni tim intenzivno radio sa 298 djece. Tokom 2012.godine evidentiran je 131 slučaj djece sa poremećajima u ponašanju, od čega je šestoro djece zatečeno u skitnji i prosjačenju, tri djevojčice su bile žrtve trafikinga i tri djevojčice žrtve nasilja (seksualne zloupotrebe).

Posebno ranjivu grupu predstavljaju djeca romske i egipćanske zajednice, koja često zbog nedostatka dokumentacije i drugih problema ne mogu da koriste postojeće socijalne usluge.

Osobe sa invaliditetom

Prema istraživanju MONSTAT-a, u Glavnom gradu Podgorici ima 18.573 stanovnika (10%) sa smetnjama u obavljanju svakodnevnih aktivnosti. Od tog broja 8.675 tj. 4.7% ima smetnje sa kretanjem, 2.032 tj. 1.1% sa sluhom, 3.591 tj. 1.9% sa vidom, 1.439 tj. 0.8% sa pamćenjem, koncentracijom ili sporazumjevanjem i 8.136 tj. 4.4% ima ostale teškoće.

Osobe sa invaliditetom¹³ se suočavaju sa socijalnom izolacijom, etiketiranjem, ignorisanjem, zanemarivanjem, prekomjernom zaštitom, pasivnim korišćenjem prava i naslijeđenim obrascima pasivnog odnosa prema svakodnevnom životu. Nепristupačnost institucija države, pa i onih koje su smještene u Glavnom gradu, predstavlja prepreku za socijalnu inkluziju osoba s invaliditetom, što se navodi i u informaciji Akcionog plana Strategije za integraciju osoba s invaliditetom za 2012. godinu.

U Podgorici ne postoji jedinstvena baza podataka OSI, pa je samim tim smanjen uvid u probleme sa kojima se OSI susreću u svakodnevnom životu. Stepен saradnje između udruženja OSI koja djeluju na teritoriji Glavnog grada i drugih socijalnih aktera nije na zadovoljavajućem nivou, što značajno utiče na stepen vidljivosti problema sa kojima se ova populacija susreće u svakodnevnom životu .

Stara lica

Prema popisu MONSTAT-a iz 2011.godine stanovništvo starije od 60 godina čini 15.87% populacije. Sa prosječnom starošću od 35.7 godina stanovništvo Podgorice pripada tipu demografske starosti.

Godine starosti	Broj stanovnika	u %
60-64	9 661	5.19
65-69	5 671	3.04
70-74	6 444	3.46
75-79	4 277	2.30

¹³ U daljem tekstu OSI

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici

Godine starosti	Broj stanovnika	u %
80-84	2 309	1.24
85 +	1 146	0.61

Tabela: demografska struktura lica starijih od 60 godina

Prema podacima CSR, 371 staro lice u Glavnom gradu koristi materijalno obezbijeđenje porodice, naknadu za tuđu njegu i pomoć koristi 228 starih lica, a njih 309 koriste ličnu invalidninu.

Procesi tranzicije društva, a naročito višegodišnja ekonomska kriza, nezaposlenost, siromaštvo i neki drugi činioci usloveli su pogoršanje materijalnog i socijalnog položaja starih lica i na području Glavnog grada. Naročito su u teškom položaju stare osobe bez materijalnih ili sa minimalnim primanjima, bez riješenog stambenog pitanja, bez kontinuirane zdravstvene zaštite, samohrana stara lica i stara lica koja žive u mjestima bez dovoljno saobraćajnih komunikacija, kao i osobe koje su bez neophodne podrške i pomoći porodice.

U skladu sa tim, Sekretarijat za socijalno staranje Glavnog grada u partnerstvu sa organizacijom Caritas Barske Nadbiskupije pokrenuo je službu „Pomoć u kući starim licima“ čije usluge u prosjeku koristi 330 lica godišnje. Službu „Pomoć u kući starim licima“ treba organizaciono i koncepcijski proširiti na servisne usluge, koje će se pružati 24 časa uključujući i usluge njege, kao i dopremanje jednog dnevnog obroka. U ostvarivanju ovog zadatka neophodno je uspostaviti bolju saradnju sa DZ, CSR, NVO i drugim zainteresovanim institucijama.

Sa ciljem rješavanja stambene problematike starih lica, Glavni grad - Podgorica je u saradnji sa Udruženjem penzionera Podgorica, kao organizacijom korisnika penzija u kojoj članovi ostvaruju zajedničke interese i potrebe na zaštiti i unapređenju prava penzionera, pokrenuo izgradnju stambenih jedinica za najugroženije penzionere Glavnog grada i gradskih opština Tuzi i Golubovci. Aktivnosti na rješavanju stambene problematike najugroženijih penzionera sa teritorije Glavnog grada biće nastavljene i u narednom periodu.

Takođe, u narednom periodu neophodno je i dalje razvijati otvoreni model zaštite starijih osoba koji podrazumijeva pružanje podrške i pomoći u prirodnom okruženju. U gradu i na seoskim područjima, gdje se iskaže interesovanje, osnivaće se klubovi za stare u kojima će se ovim licima omogućiti osnovne usluge socijalnog rada, pravne usluge, kulturno-zabavne, informativno-obrazovne, preventivno-zdravstvene i rekreativno sportske. U planu je i nastavak aktivnosti na izgradnji Doma za smještaj starih lica.

Žrtve nasilja

Crna Gora još uvijek nema odgovarajuću zvaničnu statistiku u oblasti nasilja u porodici i nasilja nad ženama, jer dostupni podaci ne daju mogućnost sagledavanja rasprostranjenosti i trendova kada je u pitanju nasilje.

Prema godišnjim izvještajima Uprave Policije Crne Gore, u 2011. godini došlo je do povećanja ukupnog broja prijava za nasilje u porodici (535). Ova djela su procesuirana tužiocima sa 228 krivičnih prijava kojima je prijavljeno 230 lica, od kojih su 94% muškog pola, među kojima 87 ili 37.8% lica koja su već procesuirana kao počinioci ovih krivičnih djela.

Nevladine organizacije koje se bave zaštitom žena od nasilja posjeduju sopstvene baze podataka koje, međutim nisu standardizovane, pa je objedinjavanje i upoređivanje podataka moguće samo po nekim parametrima. Takođe, i ovi podaci bilježe porast broja prijava nasilja. Tako se NVO Sigurna ženska kuća u 2012. godini za pomoć obratilo 640 osoba sa iskustvom porodičnog nasilja. Smještaj je zatražilo 62 osobe, od toga 38 žena i 24-oro djece.

Na nivou Glavnog grada u sklopu CSR funkcioniše multisektorski tim za rad na prevenciji i suzbijanju nasilja nad ženama i djecom, koji u svom sastavu ima i predstavnike organizacija civilnog društva.

U okviru projekta „Sklonište za žene i djecu žrtve porodičnog nasilja“, Sekretarijat za socijalno staranje potpisao je Memorandum o saradnji sa NVO Sigurna ženska kuća, kojim je u okviru usluge smještaja za žrtve nasilja, obezbijeđena na privremeno korišćenje stambena jedinica za smještaj žrtava nasilja.

U nevladinoj organizaciji SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica, obezbjeđuje se podrška ženama i djevojkama koje su preživjele bilo koji oblik nasilja.

Znatan broj žrtava nasilja baziran je na dominaciji moći seksualne većine. U Glavnom gradu za LGBT osobe žrtve nasilja, kao posebno diskriminisana i ugrožena lica, postoji sklonište i dnevni boravak organizovan od strane NVO.

U prevenciji i suzbijanju nasilja nad različitim kategorijama stanovništva važnu ulogu imaju i ostale organizacije civilnog društva u okviru kojih se realizuju različiti vidovi usluga podrške za žrtve nasilja.

Mladi u riziku i njihove porodice

Podaci dobijeni Popisom stanovništva iz 2011. godine pokazuju da u Podgorici živi 26.598 mladih ljudi, dobi od 15 -24 godine, što čini 14.34% od ukupnog broja stanovnika. Od toga je 13.715 mladih muškog pola i 12.883 mladih ženskog pola. Ukoliko u starosnu dob mladih uključimo sve stanovnike od 15-29 godina, to znači da na teritoriji Glavnog grada živi ukupno 41.592 mladih, što predstavlja 22.37% od ukupnog broja stanovništva. Od toga imamo 20.992 mladih muškog pola i 20.600 mladih ženskog pola.

Dob	15 -19 godina	20 - 24 godina	25 - 29 godina
Ukupno	13 122	13 476	14 994
Pol M	6 919	6 796	7 277
Ž	6 203	6 680	7 717

Tabela : Struktura mladih od 15 do 30 godina

Ne postoje precizni podaci o mladima u riziku. Mladima u riziku se smatraju osobe koje imaju emocionalnih poteškoća i problema u prilagođavanju i ne nauče vještine potrebne za uspješan život, a često imaju i različitih zdravstvenih i porodičnih problema, odnosno nisu im dostupne adekvatne razvojne mogućnosti.

Najčešća rizična ponašanja kod mladih su:

- zloupotreba sredstava zavisnosti: alkohol, kocka, duvan, droga, internet i sl.
- delinkvencija mladih: nasilje i vršnjačko nasilje
- rano stupanje u polne odnose
- razni oblici rizičnog ponašanja povećavaju učestalost saobraćajnih nesreća i povreda u vezi sa njima, kao i ubistava i samoubistava mladih
- drugi oblici ponašanja.

Podaci objavljeni u Nacionalnom izvještaju za Crnu Goru ESPAD istraživanja (Evropsko istraživanje o upotrebi duvana, alkohola i droga među učenicima) koji je 2011.godine sproveo IJZ Crne Gore, ukazuju da raste broj korisnika sredstava zavisnosti i broj zavisnika, kao i broj maloljetnika među njima, kao i da se starosna granica prvog kontakta sa sredstvima zavisnosti spušta sve niže prema starijem osnovnoškolskom uzrastu. U porastu je i broj djece i mladih koji imaju zakonske posljedice zbog raznih prekršaja koji su direktno ili indirektno povezani s drogom i alkoholom. Korišćenje opijata je najčešće povezano i sa samom dostupnošću alkohola i

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici

duvana u maloprodajnim objektima. U skladu sa tim, kao prioritetni problemi isitiču se nedovoljno razvijen sistem podrške mladima sa rizičnim ponašanjem, kao i nedovoljno sprovođenje zakonskih mjera vezanih za prodaju alkohola i duvana, ali i dostupnost kladionica i kockarnica mladima od 18 godina.

U Glavnom gradu Podgorici postoji i djeluje u okviru Sekretarijata za socijalno staranje Kancelarija za prevenciju bolesti zavisnosti, kao i Javna ustanova za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci „Podgorica“. Kancelarija za prevenciju bolesti zavisnosti u kontinuitetu sprovodi aktivnosti koje obuhvataju različite nivoe prevencije i definisane su u skladu sa Strategijom za sprječavanje zloupotrebe droga 2013/2020 i Zakonom o sprječavanju zloupotrebe droga. Preventivni programi usmjereni su na opštu populaciju, sa posebnim osvrtom na djecu i mlade, koji su s obzirom na socijalne i porodične uslove rizični za pojavu zavisnosti.

Danas se sve više susrećemo sa porodicama u kojima su odnosi poremećeni i neskladni, a nedostatak potencijalnih odnosa, negativna porodična atmosfera, mladima stvara mogućnost razvijanja nekog od oblika rizičnog ponašanja. Neki od najčešćih rizičnih faktora u porodici su: manjak bliskosti i ljubavi, siromaštvo, zloupotreba droga i alkohola kod roditelja, mentalna oboljenja u porodici, zlostavljanje i sl.

Nedostaju posebni programi u osnaživanju roditelja kao ključnih partnera institucija u rješavanju problema djece i mladih. Postoji potreba za savjetovalištem za mlade i porodicu (organizovanje grupa za psihološku podršku i razmjenu informacija o problemima u porodici), kao i za osnivanjem klubova mladih gdje bi se organizovale različite aktivnosti.

Posebna kategorija u ovoj ranjivoj grupi su mlade osobe ženskog pola, zavisne od psihoaktivnih supstanci, jer ne postoje kapaciteti za njihov dugotrajan stacionaran besplatan tretman, na lokalnom, ali ni na nacionalnom nivou. U posebno teškom položaju su zavisnice sa djecom, naročito iz razloga što su one često i samohrane majke, te je neophodno razviti uslugu podrške ženama zavisnicama uz organizovanje smještaja i pružanje zdravstvene i psiho-socijalne podrške.

Materijalno ugrožene kategorije stanovništva

Socijalna isključenost usko je vezana sa linijom siromaštva. Prema rezultatima analize siromaštva u Crnoj Gori za 2011. godinu, koju je sproveo MONSTAT, 9.3 % stanovništva imalo je ekvivalentnu potrošnju ispod apsolutne linije siromaštva. Seosko stanovništvo se

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici

u odnosu na gradsko stanovništvo suočava sa većim rizikom od siromaštva. U seoskim oblastima stopa siromaštva u 2011. godini je iznosila 18.4%. Gledajući urbane oblasti, stopa siromaštva u Crnoj Gori je 2011. godine bila 4.4%, dok je u Podgorici iznosila 5.6%.

Iako pokazatelji siromaštva u Crnoj Gori nijesu zasnovani na harmonizovanim izvorima, kao grupe koje su najviše izložene siromaštvu i socijalnoj isključenosti identifikuju se pripadnici RE populacije, izbjeglice i raseljena lica, osobe sa invalidnošću, stariji i djeca. U kategoriju materijalno ugroženih mogu se svrstati i beskućnici, tj. osobe koji nemaju mogućnost adekvatnog stanovanja, odnosno žive u nestandardnim objektima koji se ne mogu smatrati domom ili žive "na cesti".

U Glavnom gradu većina materijalno ugroženih lica osnovne stabilne i stalne prihode domaćinstva ostvaruje nekom vrstom socijalnog primanja (MOP, invalidska penzija, dodatak za njegu i pomoć drugog lica, dječji dodatak i dr.).

Shodno Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti, u CSR u Podgorici ostvaruju se osnovna prava iz socijalne zaštite: materijalno obezbjeđenje porodice, pravo na osposobljavanje za rad, smještaj u ustanovu socijalne zaštite ili drugu porodicu, naknada za njegu i pomoć drugog lica, zdravstvena zaštita, pogrebni troškovi, usluge socijalnog rada, jednokratne novčane pomoći.

U skladu sa Odlukom o oblicima socijalne i dječje zaštite, Sekretarijat za socijalno staranje porodicama i licima koja su u stanju socijalne potrebe obezbjeđuje: pomoć i njegu u kući, jednokratnu pomoć, besplatni dnevni obrok, novčanu pomoć za kupovinu udžbenika i školskog pribora, besplatan odmor i rekreaciju djece kao i rješavanja stambenih pitanja i drugih dodatnih oblika socijalne zaštite.

Ključni problemi socijalne zaštite vezani za njenu ulogu u ublažavanju problema i posljedica siromaštva ispoljavaju se najprije u nemogućnosti postojećeg sistema da obuhvati sve najugroženije djelove stanovništva. Drugi najznačajniji problem sistema socijalne zaštite leži u nedovoljnim sredstvima za ostvarivanje prava građana iz socijalne i dječje zaštite.

Smanjenje siromaštva u Glavnom gradu se ne može uspješno realizovati ukoliko se ne uspostavi odnos saradnje i partnerstva između države i lokalnih vlasti. Problemi siromaštva se najlakše mogu identifikovati u lokalnim zajednicama i u njima se mogu kreirati najbolji programi za smanjivanje siromaštva uz predloge građana i lokalnih organizacija.

STRATEŠKI CILJEVI I KLJUČNE MJERE/AKTIVNOSTI PO PRIORITETNIM GRUPAMA

- ❖ STRATEŠKI CILJ: RAZVOJ I UNAPREĐENJE USLUGA PODRŠKE ZASNOVANIH NA POTREBAMA DJECE
- ❖ STRATEŠKI CILJ: USPOSTAVLJENE I RAZVIJENE ODRŽIVE USLUGE KOJE DOPRINOSU INKLUZIJU OSOBA SA INVALIDITETOM
- ❖ STRATEŠKI CILJ: OBEZBIJEĐENA I RAZVIJENA PODRŠKA STARIM LICIMA KROZ RAZVOJ USLUGA SOCIJALNE ZAŠTITE ZA STARIJA LICA
- ❖ STRATEŠKI CILJ: UNAPRIJEĐENE USLUGE PODRŠKE, ZAŠTITE I SOCIJALNE UKLJUČENOSTI ŽRTAVA PORODIČNOG NASILJA
- ❖ STRATEŠKI CILJ: OBEZBIJEĐENE ADEKVATNE USLUGE PODRŠKE MLADIMA U RIZIKU I NJIHOVIM PORODICAMA
- ❖ STRATEŠKI CILJ: OBEZBIJEĐENI VEĆI NIVO SOCIJALNE INKLUZIJE MATERIJALNO UGROŽENIH LICA SA TERITORIJE GLAVNOG GRADA I NJIHOVA BOLJA OBUHVAĆENOST SOCIJALNIM USLUGAMA.

AKCIONI PLAN

Realizacija ovog akcionog plana obezbijediće se kroz individualni rad nadležnih institucija u ovoj oblasti, rad organizacija civilnog društva, privatnog sektora, fizičkih lica i/ili izgrađivanje partnerstava među pomenutima, u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječijoj zaštiti¹⁴, koji određuje da djelatnost u oblasti socijalne i dječje zaštite, odnosno pojedine usluge može pružati i tzv. *pružalac usluge*: udruženje, preduzetnik, privredno društvo i fizičko lice (član 119).

DJECA

Strateški cilj: Razvoj i unapređenje usluga podrške zasnovanih na potrebama djece			
Tip usluge	Mjere – aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti
Usluga procjene i planiranja	<ul style="list-style-type: none">• Razviti usluge procjene i planiranja za djecu koja su u riziku od višestruke isključenosti• Razviti usluge procjene i planiranja za djecu sa smetnjama u razvoju• Razviti usluge procjene i planiranja za djecu bez roditeljskog staranja i njihove hraniteljske porodice• Razviti usluge procjene i planiranja za djecu sa ulice	Razvijene usluge Broj djece	CSR

¹⁴ Zakonom o soc. i dječjoj zaštiti (2013.god.) realizuju se opredjeljenja koja podrazumijevaju, između ostalog, podsticanje razvoja raznovrsnih i uvođenje novih usluga socijalne i dječje zaštite u zajednici i uključivanje u sferu pružanja usluga što više različitih aktera.

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici

<p>Usluga podrške za život u zajednici</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Unaprijediti vaninstitucionalnu zaštitu djece lišene porodične brige • Unaprijediti rad Kluba hraniteljskih porodica • Razviti opšti program podrške hraniteljskim porodicama i djeci u hraniteljskim porodicama • Osnovati dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju • Osnovati dnevni boravak za djecu sa smetnjama u razvoju • Uspostaviti uslugu pomoć u kući za roditelje djece sa smetnjama u razvoju, sa akcentom na samohrane i materijalno ugrožene roditelje • Obezbijediti kontinuiranu uslugu personalnog asistenta • Razviti uslugu stanovanje uz podršku za djecu po izlasku iz Centra „Ljubović“ • Uspostaviti svratište za djecu ulice 	<p>Broj zainteresovanih porodica Broj djece članova kluba Uspostavljen program podrške Broj djece korisnika Otvoren dnevni centar Broj roditelja Broj korisnika usluge Osnovano svratište/prihvatište</p>	<p>Glavni grad CSR MRSS ZZZCG MPR ZŠCG pružaoci usluga</p>
<p>Savjetodavno-terapijska i socijalno edukativna usluga</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Unaprijediti usluge podrške roditeljima djece sa smetnjama u razvoju kroz „iskustvene grupe“, pravnu pomoć, savjetovanje i informisanje putem telefona • Razviti Savjetovalište za djecu • Razviti alternativne savjetodavne usluge za djecu u oblasti razvojnih pitanja i kriza (telefonske linije, internet - društvene mreže, forumi i sl.) • Razviti savjetovalište za porodice djece sa smetnjama u razvoju • Unaprijediti programe resocijalizacije djece koja ispoljavaju poremećaje u ponašanju • Unaprijediti program medijacije u slučajevima vršnjačkog nasilja • Unaprijediti savjetodavnu, psihološku i socijalno-edukativnu podršku djeci sa iskustvom nasilja u porodici • Unaprijediti uslugu podrške djeci i porodici za učešće u krivičnom i prekršajnom postupku za zaštitu prava djeteta: psihosocijalna podrška i pravna podrška 	<p>Broj i vrsta uspostavljenih usluga i programa podrške Broj korisnika pojedinih usluga</p>	<p>Glavni grad DZ CSR MRSS UP PG Sud NVO pružaoci usluga</p>

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici

	(advokat) <ul style="list-style-type: none"> • Pokrenuti grupe pomoći i samopomoći za porodice djece sa smetnjama u razvoju 		
Smještaj	<ul style="list-style-type: none"> • Unaprijediti porodični smještaj – hraniteljstvo za djecu bez roditeljskog staranja • Uspostaviti porodični smještaj – hraniteljstvo za djecu sa smetnjama u razvoju • Unaprijediti uslugu odmora i rekreacije djece • Uspostaviti prihvatilište za djecu ulice 	Broj porodica Broj djece	Glavni grad MRSS Pružaoци usluga
Druge usluge	<ul style="list-style-type: none"> • Razviti stručni kapacitet profesionalaca koji rade sa djecom žrtvama nasilja u porodici iz svih sektora¹⁵ 	Broj obučениh profesionalaca za pružanje usluga djeci Broj organizovanih treninga	UP PG Sud pružaoци usluga

OSOBE SA INVALIDITETOM

Strateški cilj: Uspostavljene i razvijene održive usluge koje doprinose inkluziji osoba sa invaliditetom			
Tip usluge	Mjere – aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti
Usluga procjene i planiranja	<ul style="list-style-type: none"> • Razviti usluge procjene i planiranja za osobe sa invaliditetom 	Razvijene usluge Broj osoba sa invaliditetom Broj radno aktivnih OSI	CSR
Usluga podrške za život u zajednici	<ul style="list-style-type: none"> • Razviti uslugu pomoć u kući za OSI • Osnovati dnevni centar za OSI • Obezbjediti kontinuiranu uslugu personalnog asistenta • Osnovati Centar za radno osposobljavanje OSI¹⁶ 	Broj OSI koje koriste uslugu pomoć u kući Osnovan Centar Broj korisnika	Glavni grad ZZZCG pružaoци usluga

¹⁵ Zakon o soc. i dječijoj zaštiti (2013) ističe neophodnost usavršavanja stručnog kadra koji pruža usluge u oblasti socijalne zaštite.

¹⁶ Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju OSI predviđeno je osnivanje radnih centara koji se ne mogu uključiti na tržište rada pod opštim niti posebnim uslovima.

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici

Savjetodavno-terapijska i socijalno-edukativna usluga	<ul style="list-style-type: none"> Obezbijediti besplatno pravno savjetovalište za OSI i njihove porodice Unaprijediti programe psihološke i socio-edukativne podrške za osobe sa invaliditetom Obezbijediti uslugu podrške pri zapošljavanju sa OSI 	Broj korisnika Broj OSI koje koriste uslugu Uspostavljene usluge Broj korisnika	Sud ZZZCG NVO pružaoci usluga
Smještaj	<ul style="list-style-type: none"> Uspostaviti uslugu privremenog, povremenog i dugotrajnog smještaja osoba sa invaliditetom 	Broj korisnika	Glavni grad MRSS pružaoci usluga
Druge usluge	<ul style="list-style-type: none"> Uraditi istraživanje o zainteresovanosti OSI za uslugu podržanog stanovanja i realizacija minimum jednog pilot projekta stanovanja uz podršku za OSI Organizovati obuke OSI o započinjanju malih biznisa i socijalnom preduzetništvu 	Publikovano istraživanje Broj organizovanih obuka	Glavni grad CSR ZZZCG NVO pružaoci usluga

STARA LICA

Strateški cilj: Obezbijedena i razvijena podrška starim licima kroz razvoj usluga socijalne zaštite za stara lica			
Tip usluge	Mjere - aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti
Usluga procjene i planiranja	<ul style="list-style-type: none"> Razviti usluge procjene i planiranja za stara lica 	Razvijena usluga Broj osoba	CSR
Usluga podrške za život u zajednici	<ul style="list-style-type: none"> Otvoriti dnevni boravak za stare Obezbijediti institucionalnu podršku radu usluge pomoći i njege u kući starim i nemoćnim osobama (geronto domaćice) Uspostaviti nove Klubove starih lica Unaprijediti mobilne timove za pružanje integralnih usluga starim licima, posebno na seoskom području 	Otvoren dnevni boravak Broj korisnika Broj stambenih jedinica Broj penzionera Broj korisnika Osnovan klub Broj registrovanih članova kluba Formirani mobilni timovi	Glavni grad CSR DZ NVO pružaoci usluga

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici

Savjetodavno-terapijska i socijalno-edukativna usluga	<ul style="list-style-type: none"> Unaprijediti uslugu za psiho-socijalnu podršku starim licima (SOS telefonske službe za stara lica) 	Broj korisnika usluge Broj obuka	Glavni grad CSR pružaoci usluga
Smještaj	<ul style="list-style-type: none"> Uspostaviti uslugu privremenog, povremenog i dugotrajnog smještaja starih lica 	Otvoren dom starih Broj korisnika	Glavni grad MRSS pružaoci usluga
Druge usluge	<ul style="list-style-type: none"> Uraditi istraživanje na lokalnom nivou o potrebi starih lica za smještajem u hraniteljskim porodicama i zainteresovanosti porodica za pružanjem hraniteljskih usluga 	Publikovano istraživanje	CSR pružaoci usluga

ŽRTVE NASILJA

Strateški cilj : Unaprijeđene usluge podrške, zaštite i socijalne uključenosti žrtava porodičnog nasilja			
Tip usluge	Mjere – aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti
Usluga procjene i planiranja	<ul style="list-style-type: none"> Unaprijediti procjene i planiranja za žrtve porodičnog nasilja Razviti usluge procjene i planiranja individualcima i porodicama rodno baziranog i porodičnog nasilja Razviti usluge procjene i planiranja ekonomskog osnaživanja žena žrtava nasilja u porodici Razviti usluge procjene i planiranja prevencije i zaštite od nasilja u porodici 	Razvijene usluge Broj korisnika	CSR

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici

<p>Usluga podrške za život u zajednici</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Unaprijediti uslugu podrške na lokalnom nivou za slučajeve nasilja u porodici • Razviti uslugu u jaslicama i vrtićima za djecu iz porodica sa iskustvom nasilja, korisnicima materijalne pomoći 	<p>Uspostavljena usluga Broj korisnika usluga</p>	<p>Glavni grad CSR UP PG DZ MRSS MPR pružaoci usluga</p>
<p>Savjetodavno terapijska i socijalno edukativna usluga</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Unaprijediti uslugu besplatne pravne pomoći za žrtve nasilja u porodici • Pokrenuti rad savjetovališta za brak i porodicu u sklopu Centra za socijalni rad ili Centra za mentalno zdravlje (Dom zdravlja Podgorica) • Unaprijediti rad SOS linije za prijave slučajeva nasilja u porodici • Razviti programe psihosocijalne podrške, grupe samopodrške, sos telefon, usluge povjerljivog lica, posredovanje za pojedince i porodice u krizi • Razviti savjetodavno - terapijske i socijalno - edukativne usluge za žrtve diskriminacije bazirane na seksualnoj orijentaciji • Uspostaviti uslugu individualne podrške žrtvama nasilja kroz korišćenje instituta „povjerljivog lica“ • Unaprijediti savjetodavno - terapijske i socijalno - edukativne usluge za žrtve trafikinga 	<p>Obezbijeđena besplatna pravna pomoć žrtvama porodičnog nasilja Formirano savjetovalište za brak i porodicu Uspostavljena SOS linija Broj prijava Broj uspostavljenih programa Broj korisnika Broj razvijenih i sprovedenih programa Broj korisnika Razvijeni programi podrške</p>	<p>Glavni grad UP PG CSR DZ MRSS pružaoci usluga</p>
<p>Smještaj</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Otvoriti sklonište za žrtve porodičnog nasilja • Unaprijediti rad skloništa za žrtve trgovine ljudima • Otvoriti sklonište za žrtve nasilja baziranog na seksualnoj orijentaciji 	<p>Uspostavljena usluga Broj korisnika usluga</p>	<p>Glavni grad MRSS pružaoci usluga</p>
<p>Druge usluge</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uraditi analizu stanja socijalne zaštite žrtava porodičnog nasilja na lokalnom nivou • Edukacija stručnjaka koji rade u oblasti zaštite od nasilja u porodici u svim državnim organima i nastavnog osoblja u vaspitno - obazovnim institucijama • Obuka stručnjaka u izradi plana podrške žrtvama nasilja u porodici 	<p>Izrađena analiza Sprovedeni programi Broj korisnika Broj održanih obuka na godišnjem nivou Broj polaznika obuka na godišnjem nivou</p>	<p>Glavni grad ZZZCG CSR škole pružaoci usluga</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Obuka nastavničkog kadra na temu prevencije i efikasnog tretmana nasilja u porodici 		
--	---	--	--

MLADI U RIZIKU I NJIHOVE PORODICE

Strateški cilj: Obezbiježene adekvatne usluge podrške mladima u riziku i njihovim porodicama			
Tip usluge	Mjere –aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti
Usluga procjene i planiranja	<ul style="list-style-type: none"> • Razviti usluge procjene i planiranja za mlade u riziku • Razviti usluge procjene i planiranja za zavisnice od PAS i drugih bolesti zavisnosti • Razviti usluge procjene i planiranja za mlade u riziku od suicida i autodestruktivnog ponašanja 	Rezvijene usluge Broj korisnika	CSR
Usluga podrške za život u zajednici	<ul style="list-style-type: none"> • Unaprijediti uslugu stanovanja uz podršku za mlade bez roditeljskog staranja, za mlade koji izlaze iz sistema hraniteljstva i za mlade koji napuštaju institucije od 18-26 godina starosti • Uspostaviti usluge podrške ekonomskog osnaživanja i zapošljavanja za mlade bez roditeljskog staranja koji napuštaju institucije i za mlade koji izlaze iz sistema hraniteljstva 	Broj korisnika Broj zaposlenih Broj korisnica	Glavni grad CSR ZZZCG JU NVO
Savjetodavno-terapijska i socijalno-edukativna usluga	<ul style="list-style-type: none"> • Razviti programe psihosocijalne podrške za žene zavisnice • Otvoriti klub podrške i samopodrške za zavisnike od psihoaktivnih supstanci • Uspostaviti 24h telefonsku liniju podrške zavisnicima od PAS i njihovim porodicama • Unaprijediti program podrške i savjetovanja za roditelje korisnika psihoaktivnih supstanci • Razvijati uslugu savjetovališta za zavisnike od kocke i 	Broj usluga Broj korisnika Broj programa Otvorena linija za podršku Broj poziva	Glavni grad DZ CSR JU IJZ NVO Pružaoци usluga

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici

	<ul style="list-style-type: none"> igara na sreću • Uspostaviti SOS telefon za mlade u riziku od suicida i autodestruktivnog ponašanja 		
Smještaj	<ul style="list-style-type: none"> • Otvoriti Centar za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju žena zavisnica od psihoaktivnih supstanci • Otvoriti prihvatilište - sklonište za samohrane maloljetne majke 	Otvoren Centar Broj korisnika	Glavni grad JU
Druge usluge	<ul style="list-style-type: none"> • Obuka službenika Kancelarije za prevenciju bolesti zavisnosti i JU za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika PAS 	Otvoreno sklonište Broj korisnika	Pružaoци usluga
		Broj obuka za zaposlene	JU NVO

MATERIJALNO UGROŽENE KATEGORIJE STANOVNIŠTVA

Strateški cilj: Obezbijedeni veći nivo socijalne inkluzije materijalno ugroženih lica sa teritorije Glavnog grada i njihova bolja obuhvaćenost socijalnim uslugama.			
Tip usluge	Mjere - aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti
Usluga procjene i planiranja	<ul style="list-style-type: none"> • Razviti usluge procjene i planiranja za materijalno ugrožena lica 	Razvijene usluge	CSR
Usluga podrške za život u zajednici	<ul style="list-style-type: none"> • Unaprijediti uslugu besplatnog dnevnog obroka • Otvoriti sklonište za beskućnike 	Broj korisnika na godišnjem nivou	Glavni grad pružaoci usluga
Savjetodavno-terapijska i socijalno-edukativna usluga	<ul style="list-style-type: none"> • Usluga podrške samohranim roditeljima korisnicima MOP-a 	Broj usluga Broj korisnika	Glavni grad pružaoci usluga

PLAN PRIKUPLJANJA SREDSTAVA

Imajući u vidu da je sistem socijalne zaštite u Crnoj Gori državno koordinisan, lokalna samouprava ima ključnu ulogu kako u obezbjeđivanju resursa tako i u iniciranju aktivnosti i obezbjeđivanju podjednakih uslova za rad i razvoj kako neprofitnog (vladinog i nevladinog) sektora tako i profitnog sektora u domenu sprovođenja socijalne politike i pružanja socijalnih usluga. Lokalna samouprava će na godišnjem nivou definisati prioritete i praviti detaljan plan prikupljanja sredstava za realizaciju mjera u oblasti sprovođenja socijalne politike.

U cilju izrade plana prikupljanja sredstava treba uzeti u obzir sve mogućnosti: od vezivanja za budžet grada za neke od aktivnosti, tj. opredjeljivanja dijela godišnjeg budžeta za podršku socijalnim uslugama, do korišćenja fondova sa nacionalnog nivoa, međunarodnih fondova, obezbjeđivanja sponzorstava od strane privatnih firmi i kompanija ili pak ostvarivanja partnerstava sa firmama/kompanijama koje imaju razvijene programe društveno-odgovornog poslovanja.

Izvori sredstava
Opštinski budžet
Državni budžet
Fondovi EU, putem podrške od strane kancelarije Delegacije EU u Crnoj Gori, IPA prekograničnih fondova
Ambasade
Sponzorstvo ili partnerstvo sa privatnim firmama i kompanijama
Participacija korisnika usluga
Individualni donatori – filantropi iz zemlje i inostranstva

Tabela: Mogući izvori sredstava za realizaciju mjera iz oblasti socijalne politike

PLAN PRAĆENJA SPROVOĐENJA I PROCJENE USPJEŠNOSTI

Praćenje sprovođenja plana (monitoring) je važan element samog procesa jer dozvoljava da se u hodu procjenjuje kvalitet sprovođenja aktivnosti i shodno tome predlažu bolja rješenja. Imajući u vidu da je sistem socijalne zaštite u Crnoj Gori državno koordinisan, lokalna samouprava, odnosno organ lokalne uprave nadležan za oblast socijalne zaštite, ima ključnu ulogu u sprovođenju i praćenju aktivnosti Lokalnog plana.

Pored organa lokalne uprave nadležnog za oblast socijalne zaštite, u cilju praćenja sprovođenja plana potrebno je osnovati Radnu grupu za praćenje realizacije lokalnog plana i njen rad definisati posebnim aktom.

Evaluacija, tj. procjena uspješnosti sprovođenja plana radiće se na godišnjem nivou u skladu sa dinamikom njegovog usvajanja.

Finalna evaluacija, tj. procjena uspješnosti čitavog plana biće urađena na kraju cijelog ciklusa tj. po isteku samog plana (vremenski određenog perioda na koji je plan napravljen).

Evaluaciju će uraditi predstavnici organa lokalne samouprave nadležnog za oblast socijalne zaštite i Radna grupa za praćenje realizacije Lokalnog plana, dok će posebno angažovan evaluator predložiti metodologiju koja će uključiti sve relevantne aktere na lokalnom nivou (pružaoce usluga, korisnike, širu zajednicu).

Proces praćenja uspješnosti realizacije Lokalnog plana biće rađen u odnosu na indikatore tj. pokazatelje uspješnosti koji su definisani na nivou aktivnosti i nalaze se u sklopu tabele operativnog plana.

PLAN KOMUNIKACIJE SA JAVNOŠĆU

Cilj komunikacije sa javnošću je da obezbijedi vidljivost Lokalnog plana za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj usluga socijalne zaštite u Glavnom gradu - Podgorici. Na godišnjem nivou, važno je obezbijediti i neposredno učešće građana kroz javne rasprave i na taj način proces učiniti inkluzivnijim, sa ciljem da se građani upoznaju sa rješenjima iz Lokalnog plana i shodno tome daju svoje mišljenje.

Plan komunikacije sa javnošću uključuje sljedeće aktivnosti:

- postavljanje Lokalnog plana za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj usluga socijalne zaštite na sajt Glavnog grada - Podgorica
- obavještavanje svih institucija i organizacija na lokalnom nivou o postojanju Lokalnog plana
- obavještavanje svih likvidnih firmi/kompanija na lokalnom i nacionalnom nivou o postojanju Lokalnog plana, sa ciljem da se omogući da iste firme/kompanije razviju ili usklade svoje planove društvene odgovornosti u skladu sa potrebama lokalne zajednice
- informisanje medija na lokalnom i nacionalnom nivou o postojanju Lokalnog plana, sa ciljem da se informiše šira javnost i potencijalni korisnici socijalnih usluga
- organizovanje godišnje konferencije za medije o rezultatima sprovođenja Lokalnog plana
- informisanje nadležnog tijela na nacionalnom nivou o postojanju Lokalnog plana i godišnje izvještavanje o realizovanim aktivnostima.

SKRAĆENICE:

Glavni grad - Glavni grad - Podgorica

DZ - Dom Zdravlja

CSR - Centar za socijalni rad

MRSS - Ministarstvo rada i socijalnog staranja

ZZZCG - Zavod za zapošljavanje Crne Gore

ZŠCG - Zavod za školstvo Crne Gore

UP PG - Uprava Policije Podgorica

MPR - Ministarstvo prosvjete

IJZ - Institut za javno zdravlje Crne Gore

JU - Javna ustanova

NVO - Nevladine organizacije

/KRAJ